

Peter Vermeulen

Uta Frith, *Autism: explaining the enigma. Second edition.* Oxford: Blackwell Publishing, 2003. ISBN 0-631-22901-9, 249 blz., € 28,95.

Uta Friths *Autism. Explaining the enigma* is niet echt nieuw. Het is namelijk een herziene versie van het boek dat al in 1989 verscheen en waarvan de Nederlandse vertaling *Sleutel tot het raadsel* in 1996 van de drukpersen rolde. Uta Frith gaat in de nieuwe editie dezelfde uitdaging aan als toen: fictie van feiten onderscheiden betreffende de raadselachtige stoornis autisme. Haar gids is de theorie geworteld in gedegen wetenschappelijk onderzoek over autismespectrumstoornissen. Frith wil belangrijke gevalideerde feiten over autisme scheiden van de massa mogelijk onbetrouwbare en alleszins verwarrende informatie die tegenwoordig over autisme verspreid wordt, zeker door een populair informatiemedium als het internet.

Alhoewel het boek lijkt op de editie van twaalf jaar geleden, heeft Frith het behoorlijk geactualiseerd. Dit geldt vooral voor de hoofdstukken over de diagnostiek, de prevalentie en de psychologische modellen van autisme. Zij besteedt bijvoorbeeld aandacht aan de nieuwe diagnostische criteria voor autisme in combinatie met normale begaafdheid (de stoornis van Asperger) en gaat in op de actuele hype over een mogelijke epidemie van autisme. Geheel nieuw is het slothoofdstuk, waarin Frith de meest recente bevindingen over autisme op

neurologisch vlak beschrijft. Het minst veranderd zijn de hoofdstukken over de legendes en de historie van autisme, met dien verstande dat Frith ook hier oog heeft voor de link met actuele discussies. Zo brengt zij de verhalen over de wilde jongen van Aveyron en Kaspar Hauser in verband met actuele differentiaaldiagnostische vragen over bijvoorbeeld het verschil tussen autisme en een reactieve hechtingsstoornis. Dit gebeurt naar aanleiding van de vaststelling van 'quasi-autisme' bij Roemeense adoptiekinderen door tekortschietende zorg en affectie.

Na de historische verhalen volgt de *body* van het boek: een beschrijving van de status questionis betreffende de drie theorieën die een verklaring proberen te bieden voor autisme: de *central coherence theory*, de *theory of mind* en de *executive theory*. Volgens de centrale coherentie theorie winnen en verwerken mensen met een autistisch spectrumstoornis informatie gedetailleerd en gefragmenteerd in, met als gevolg dat zij problemen met het integreren van verschillende aspecten hebben. Volgens de *theory of mind* denken zij egocentrisch en zijn zij nauwelijks of niet in staat zich een beeld van de mentale wereld van anderen te vormen, met als gevolg dat ze in sociale contacten afstemmingsproblemen hebben. De executieve functie theorie stelt juist dat hun vermogen tekortschiet om doelgericht te handelen, waardoor zij problemen met het aansturen van hun gedrag ondervinden.

Frith biedt voor elk van deze drie theorieën een erg uitvoerige samenvatting van de voornaamste onderzoeksbevindingen. In tegenstelling tot heel wat andere overzichtsbesprekingen van wetenschappelijk onderzoek leest het boek bijna als een detectiveverhaal. Frith brengt immers niet alleen een literatuurstudie, maar illustreert de resultaten van soms erg technische studies met zeer herkenbare anekdotes en voorbeelden uit de praktijk. In dat opzicht is het boek niet alleen interessant voor wetenschappers, maar ook voor ouders en zorgverleners. Zo leidt Frith de lezer stap voor stap naar begrip van autisme 'van binnenuit'.

In de versie van 1989 introduceerde Frith de hypothese van een zwakke centrale coherentie. Alhoewel die theorie de voorbije vijftien jaren in wetenschappelijk onderzoek en publicaties veel minder aandacht heeft gekregen dan de hypothesen van een vertraagde ontwikkeling van *theory of mind* en een deficit in de executieve functies, bouwt Frith in de nieuwe editie verder op de hypothese dat er bij autisme sprake is van een sterk vermogen tot het lokaal verwerken van informatie in combinatie met een zwakte in het verwerken van informatie in functie van een ruimere samenhang. Haar hypothese heeft de test van de tijd doorstaan. Frith toont aan hoe een zwakke centrale coherentie heel wat gedragskenmerken van autisme kan verklaren, en dan vooral op het vlak van de omgang met anderen en de communicatie. Mensen met autisme hebben het moeilijk om deelgenoot te worden aan de wereld van gedeelde concepten en slagen er niet of slechts moeizaam in om hun gedrag soepel aan te passen in functie van de context. Dat komt omdat zij erg op details gericht zijn, niet steeds de meest belangrijke.

Frith volgt Fransisca Happé in de stelling dat die zwakke drang tot coherentie niet enkel een deficit is, maar dat die ook tot uitzonderlijke prestaties kan leiden en dus best opgevat kan worden als een specifieke cognitieve stijl. Frith beschouwt deze stijl ook als synoniem voor wat Simon Baron-Cohen recent introduceerde als 'systemizing': een voorkeur voor informatieverzameling en -verwerking van logische systemen en taxonomieën.

In het voorlaatste hoofdstuk probeert Frith de drie psychologische theorieën te plaatsen binnen de recente neurologische bevindingen over autisme. Hier ontwikkelt zij de hypothese van de flessenhals: in het informatieverwerkings-systeem van mensen met autisme komt informatie vast te zitten in een flessenhals, omdat de "topdown feedback connecties" niet zo goed functioneren, in tegenstelling tot een foutloos werkend "feedforward" systeem. Eenvoudiger uitgedrukt: mensen met autisme filteren de vele details die in hun brein binnenvallen te weinig.

In het laatste hoofdstuk probeert Frith de drie psychologische theorieën samen te brengen in één (nieuwe) overkoepelende hypothese. Wat zich lijkt aan te kondigen als een schitterende apotheose voor het boek, is echter licht teleurstellend. Frith introduceert hier het concept 'het afwezige zelf' als het gemeenschappelijke kenmerk van de drie theorieën. Alhoewel zij verwijst naar de, overigens erg schaarse, wetenschappelijke bevindingen over het zelfbeeld en de introspectie bij mensen met autisme, ontbreekt hier de stevige wetenschappelijke onderbouw die in alle voorgaande hoofdstukken wel aanwezig is. Wat zij bedoelt met het 'afwezige zelf', blijft redelijk vaag. Hoe dit concept zich verhoudt tot de drie andere concepten, wordt slechts summier uit de doeken gedaan.

Boeiend is de hypothese wel, maar je blijft wat op je honger zitten. Nu was dat ook zo met de hypothese van de zwakke centrale coherentie in de eerste editie. Toch is er een verschil. Waar het psychologisch onderzoek naar autisme in 1989 nog in de kinderschoenen stond, is nu een hele weg afgelegd en zijn er verbanden gelegd met concepten en theorieën uit onder andere de cognitieve psychologie en de ontwikkelingspsychologie. Frith kijkt in het boek weliswaar hier en daar bij anderen over de muur, onder meer naar de relevantietheorie van Sperber en Wilson, maar zij bewandelt het pad van de kruisbestuiving helaas niet verder. Zo ontbreekt een verdere doordinking van het belang van de context. Frith ziet het gebruik maken van de context en een drang tot coherentie als één en hetzelfde, maar zij gaat niet verder in op het belang van de context in primaire processen van waarneming en cognitie –iets wat een centrale rol speelt in de problematiek van autisme als een vorm van contextblindheid. Een ander voorbeeld is de rol van de verbeelding of simulatie. Dit is in de *theory of mind* juist een onderdeel van de triade van autistische kenmerken.

Ondanks deze kritieken is het boek van Frith voor iedereen die van doen heeft met autisme een *must*. Frith slaagt wonderwel in haar opzet: een heldere en wetenschappelijke gefundeerde beschrijving van autisme, geschreven met een pen doordrenkt van empathie. Dit is een standaardwerk dat dringend in het Nederlands vertaald moet worden.